

*** Een stukje uit de Spiegel van 1955 uit 'den oude doos' van de redactie ***

Buiten de wallen, dicht bij het water, voelt een Woudrichemmer zich het best thuis.

Zij hebben de eenvoudige middagpot gegeten, daarna hun slaapje gedaan en sloffen nu met schone klompen aan naar de Waterpoort. Gezeten op bankjes en lege olievaten, de witte handen over elkaar, zien zij Maas en Waal tezamen vloeien in de brede Merwede. Op het Munnikenland gaat de grauwe burcht Loevestein schuil achter zwaar geboomte. Links nadert een lange sleep op weg naar Bazel, maar deze bedrijvigheid van de Rijnvaart koerst hier naar links. Dicht onder de barse vestingmuur van het stadje dobberen alleen wat verlaten vissersbootjes op het traag vloeiende water van de Maas.

De oude mannen pruimen bedachtzaam, spuwen en schuifelen met hun klompen door het grint. Achter hen, omringd door wallen en muren, ligt de vissersveste Woudrichem. De straten zijn uitgestorven. Er is geen ander geluid dan het neuriën van een oude man die zich in zijn grote klompen voortsleept naar buiten..... naar de rivier....

Gezicht op het oudste gedeelte van Woudrichem, met op de achtergrond de rivieren Waal en Maas, gescheiden door een smalle, met bomen begroeide landtong. Geheel links stromen deze rivieren in de Merwede, die met de Waal een belangrijke schakel vormt in de Rijnvaart. Rechts bovenaan de burcht Loevenstein.

Dat is Woudrichem, op een zonnige zomermiddag, wanneer het visslijm schittert in de netten, die als sluiers van stok tot stok hangen. Gemeerd aan een drijvende opslagplaats voor vis, waar sterke zeelten spartelen in een beun, liggen wat verlaten vissersbootjes met een zeildoeken huik over de kop. Andere zijn aan land getrokken en omgekeerd. De zon brandt op de met pek bestreken kiel. Er hangt een geur van drogend wier, teer en vis. De oude mannen pruimen en spuwen. Netten waaien uit in de luwe wind en lange rissen spieringkorven schommelen aan de stokken als lege vogelkooien. Woudrichem's patriarchen, de nek rimpelig en smal boven een boordloos overhemd of de nauwe hals van een schipperstrui, bespreken traag de visvangst van dit jaar. Zij schudden het hoofd lang en nadrukkelijk. Met de finten ging het wel en de spieringvangst was zelfs in jaren niet zo goed geweest. Maar wat doet het er toe? De visserij is dood.

Hoeveel schepen resten er nog van de machtige vissersvloot die vroeger 's maandagsmorgens uitvoer? Een dozijn?

Cornelis Schriek zwaait met zijn stok en zegt; "Méér!" Hij is de oudste van Woudrichems 'poirters': 89. Zijn ogen zijn rood-onstoken, maar er is nog een driftige levensdrang in hem. Snel kauwend vertelt hij van zijn loting voor de dienst, met vijftwintig vrienden. Geen van hen is nog in leven. "Allemaal weg", zegt hij, zwaaiend met zijn stok. Er komt plotseling een verwonderde glans in zijn rode ogen. Hij zwaait zich om en kijkt naar de scheepjes, waarop hij zestig, zeventig jaar gevaren heeft.

De gouden jaren, waarin zegens en fuiken werden opgetrokken, zwaar van zilverglanzende vissen, zijn voorbij. In mei kwam er wat paling aan de afslag en toen lag ook de eerste zalm op de weegschaal. Eén en twintig pond. Het was een mooi dier, weldoorvoed en rood van vlees en tegen de verwachting in goed van smaak, want de ingewanden stonken al naar carbol. Zo vuil en vergiftigd is het rivierwater, waardoor deze trekvis op weg was naar een geschikte paaiplaats ergens stroomopwaarts, om daar bruiloft te vieren.

Die eenzame zalm was het gesprek van de dag voor de oude gildebroeders buiten de Waterpoort en dat tekent scherp de tragiek van Woudrichem, waarmee buiten de wallen slechts een enkele deskundige op de hoogte is. Eén zalm..... en de tweede werd enkele weken later gevonden in het haventje van Herwijnen. Dood.

Vroeger... ja, toen werd er tenminste wat gevangen. Maar tegenwoordig .. erremoei. Met weemoed denken de oudjes terug aan het verleden. Toen was het ook geen vetpot, maar een mens vond tenminste voldoening in zijn werk.

En wéér mompelden de oude vissers over dit bericht en verdrongen zich de herinneringen achter hun gerimpelde voorhoofd. Wie maakte er vroeger drukte over één zalm ?

Vergeelde folianten leveren het bewijs van Woudrichems vergane glorie. Daarin zijn in krulletters de oude privilegiën geboekstaafd, die de Woudrichemmers het recht gaven jacht te maken op de edelste vissen: zalm, steur, elft, houting en alle riviervissen die zij in hun netten konden verschalken. Enorme vangsten brachten welvaart en vertier in het stedeke en soms daverden de muren van feestvreugde en gingen losbollen elkaar te lijf met het mes. Woudrichems hart klopte luid en krachtig. De gildebroeders telden hun goudstukken achter de fraaie gevels van hun huizen op de Hoogstraat. In een vergeeld geschrift moet nog te lezen staan, dat Paulus Mosselman in 1753 binnen twee etmalen bijna zestig forse zalmen strikte. Gezamenlijk brachten de vissers toen in drie dagen zevenhonderd zalmen aan de afslag, met een gemiddeld gewicht van vijftwintig pond.

Dat is Woudrichems historie. Het naburig Gorinchem zag met lede ogen de voorspoed van de oude veste aan en er was een voortdurende strijd om de macht, waarin de kansen van Woudrichem gunstiger stonden. Maar zó ver gaan de gedachten niet terug, wanneer de grijze nazaten van de poirters aan de rivierkant zitten en de oude wrok tegen Gorinchem – dat later tot veel groter bloei kwam – is verzacht. Zij hebben genoeg aan hun eigen herinneringen. Het is nooit bepaald een vetpot geweest in hun vissersbestaan, maar er was ‘vertier, spanning en de voldoening’ over werk dat het uiterste van hen vroeg.

Netten en fuiken moeten op z'n tijd drogen en wie zou daar beter voor kunnen zorgen dan een oudgediende die de visserij door en door kent ?

De tachtigjarige Viveen, die met bevende handen netten uithangt buiten de Loevensteinse Poort, denkt met een zekere ontroering terug aan de nacht, waarin zijn ploeg met één trek zesentwintighonderd elften binnenboord haalde, met als toegift nog een dozijn zalmen. En die andere nacht in 1907 – er stond een ‘openbare storm’ en op onze kust verging de trotse Berlin – trotseerde hij met zijn maats de elementen en haalde een rijke buit aan zalmen binnen. De aanvoer is zo groot geweest, dat dienstboden de neus ophaalden als zij een moot van deze fijne vis op hun bord kregen. Toen viel er nog brood te verdienen. “Maar tegenwoordig erremoei” ! Woudrichem leeft in het verleden. De oude vissers lopen sloffend van poort tot poort en van rivierkant naar het doodse haventje. De trekvissen zijn zeldzaam geworden in onze grote rivieren.

Steuren, elften en houting worden nog maar hoogstzelden gevangen en ook de zalm mijdt onze stromen, verontreinigd door het water van chemische en andere fabrieken. De kanalisering van onze rivieren en de bouw van stuwen en sluizen belemmeren het optrekken van de vissen, gunstige paaiplaatsen worden schaars en in de oorlog is het klad gekomen in het uitzetten van jonge zalmen, zoals dat vroeger in internationaal verband gebeurde.

De eeuwenoude Waterpoort ziet voortdurend het komen en gaan van de oude vissers, die hun dag grotendeels doorbrengen aan de waterkant.

De vangst is van zo weinig betekenis geworden, dat de Woudrichemmers dit jaar in 't geheel niet 'op de zalm gaan', maar de speciaal daarvoor gemaakte netten op zolder laten liggen. De fint is de enige trekvis die nog aan de afslag komt, maar de aanvoer varieert sterk. Het is stil in Woudrichem. De oude rivaal Gorinchem heeft glansrijk de strijd gewonnen en in de door de eeuwen vissersveste plukt men de wrange vruchten van een eenzijdige ontwikkeling.

Ook de 'Hartjesvelders' (vissers uit het naburige Hardinxveld), verdienen het zout in de pap niet meer, maar in deze gemeente is al vijftig jaar geleden de industrie tot ontwikkeling gekomen. Woudrichem heeft de honderden ontgoochelde vissers, die in de loop der jaren van beroep moesten veranderen, weinig te bieden. Er zijn geen industrieën van betekenis en de uitbreiding is geremd door bepalingen, die het bouwen buiten de veste verboden. Er klinkt geen geruis van machines en motoren, nergens rookt een fabrieksschoorsteen en de kazerne en de militaire gebouwen staan verlaten. Zelfs als veste is het plaatsje van weinig betekenis, nu bommenwerpers spotten met muren en grachten. Beklemd door een gordel van wallen ligt de kleine dichtbebouwde woongemeenschap, vegeterend op glorie en welvaart van 'n grijs verleden. Aan de Hoogstraat, die tevens waterkerende dijk is, verheffen zich gerestaureerde trap- en halsgeveltjes met hun sierlijke lijnen en versieringen. Enkel oude patriciërshuizen verkommeren er, met de holle ogen van ramen zonder glas en zwarte spleten tussen de stenen.

Over de schots en scheef liggende keien lopen de oude poirters met schoongeschuurde klompen en soms staan zij stil om de vermanende woorden op een gevelsteen te lezen:

*Die ti&icaron; is cort
Die doot is snel –
Wacht van sonden
So doet ghy vel.*

Er is nagenoeg geen bevolkingsaanwas in Woudrichem en het ligt voor de hand dat zij die elders hun brood verdienen weg zullen trekken door de oude poorten, om een nieuwe toekomst te beginnen.

Wel Woudrichemmer, maar geen visser. Er moet boter bij de vis zijn en daarvoor zorgen de koeien van deze Brabantse boer, die weiden in de omgeving van het oude stedeke.

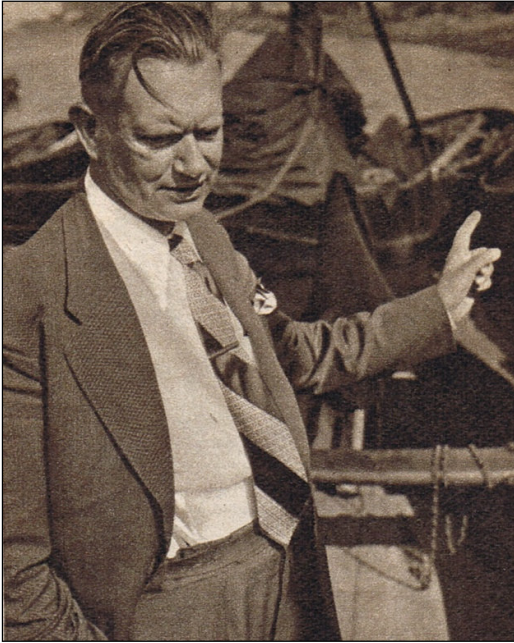
Er zijn wel plannen voor het aanleggen van een industrieterrein langs de Maas, maar de uitvoering laat lang op zich wachten. Steeds groeit het aantal mannen en jongens dat 's morgens met het veerbootje naar de overkant gaat om in de Gorkumse industrie hun brood te verdienen. Onder hen zijn kerels, gehard door weer en wind, die aan de machines en werkbanken staan met in hun hart het heimwee naar 't vrije leven op de rivieren. Zij komen voort uit geslachten die eeuwenlang gehoor gaven aan de roep van het water en hun jachtdrift bij dag en nacht uitleefden op de rivieren. Soms moesten zij zich gekooid voelen en uit willen breken, hoe hard en zwaar hun oud beroep ook was. Dat is de tragiek van Woudrichem. Er zal misschien een reeks van jaren nodig zijn vóór waarlijk van een geslaagde herscholing gesproken kan worden. Er is geen andere keus voor de meeste Woudrichemmers. Maar hoe somber de vooruitzichten ook zijn, er is geen rechtgeaard 'Woerkummer' die niet hoopt op een betere toekomst. Soms werden ook in het verleden jaren van schaarste gevolgd door seizoenen met rijke vangst en na de oorlog was er zelfs een kleine opleving die moed gaf voor de toekomst. In de bezettingstijd hebben velen hardnekkig het zalmwants nacht aan nacht uitgeworpen tot zij eindelijk - na weken soms - geluk hadden. Het kon toen gebeuren dat één flinke zalm dertienhonderd gulden opbracht. Nu eens twintig, dan weer dertig en soms nog meer vissers - het aantal varieert met de omstandigheden - gaan er nog op uit om finten, spiering, paling of aal te verschalken.

De vangst van de zogenaamde standvis, die de rivieren blijvend tot domein heeft, garandeert hen geen behoorlijk bestaan. Baars, voorn, blei, brasem en andere witvis brengt over het algemeen weinig op en als 's zaterdags het geld gedeeld wordt door de bemanning van een scheepje, valt het soms bitter tegen.

De bootjes liggen dan gemeerd bij de grote vislegger van de heer W. Wijnbelt, waarin verdeeld over vierentwintig beunen ruim honderdduizend kilogram vis bewaard kan worden. Als de waterverontreiniging zich sterk laat gelden piekert de forsgebouwde eigenaar over verplaatsing van zijn bedrijf. Dat zou jammer zijn voor Woudrichem, want in zijn visconservenfabriek werken in bepaalde perioden wel zestig tot tachtig mensen. Ook geeft het exportbedrijf vele handen werk en beoefent de heer Wijnbelt in het groot de visserij.

Vrijwel alles wat in Woudrichem aan de afslag komt wordt door hem gekocht, maar toch voorzien de vissers ter plaatse lang niet in de behoeften van zijn bedrijf. Uit alle windstreken komen de vissers naar de fabriek en later worden zij gefileerd, bevroren, gestoomd, gerookt en al of niet ingeblikt ook weer naar alle windstreken verzonden. In zulk 'n bedrijf is de omzet uiteraard aan grote schommelingen onderhevig en daarmee wisselt ook sterk het aantal werknemers. Sinds kort legt men zich ook toe op de levering van levende zoetwatervissen aan hengelclubs in binnen- en buitenland.

De heer Wijnbelt, een geboren Woudrichemmer, heeft in het stadje een visconservefabriek en visexportbedrijf en exploiteert uitgestrekte viswateren.

Een aantal Woudrichemmers heeft werk gevonden in het bedrijf van de heer Wijnbelt.

Dit geeft weer een behoorlijk aantal ingezetenen de kans om zich groten-deels aan hun oud beroep te blijven wijden, hoewel voor het vangen van deze vissen een speciale training nodig is.

Vroeger heeft de firma Wijnbelt op grote schaal de zalmvisserij beoefend, o.m. met galgzegens, grote vloten waarop tientallen mensen werkten. Heel het stadje leefde in een koortsachtige spanning als deze vloten uitvoeren en langs de rivier zag het dan zwart van mensen die ademloos toekeken. Een goede vangst betekende een aandeel in de opbrengst voor ieder die de rug kromde om het zware net in te palmen; het betekende brood, tabak, nieuwe klompen..... Ook toen was de gouden tijd voor Woudrichem al voorbij, maar het leefde nog. In het vroegere zalmcentrum worden nu exemplaren aangevoerd van de Columbia-rivier, die na gerookt en ingeblikt te zijn weer geëxporteerd worden naar Centraal- en Zuid Amerika. Toch..... ook een deskundige als de heer Willem Wijnbelt, die wel eens de moderne burchtheer van Woudrichem werd genoemd, houdt nog rekening met een nieuwe opbloei in de zalmvisserij.

Op zolders boven het bedrijf ligt nog twaalf kilometer zalmwant, gereed voor het gebruik..... Wanneer het uitgeworpen zal worden ?

Als er maatregelen genomen worden tegen de waterverontreiniging en vóór verbetering van de zalmstand, acht de heer Wijnbelt dit binnen tien jaar mogelijk en dan met kans op een dragelijk resultaat. In het hart van menige oude visser leeft het verlangen daar nog eenmaal getuige van te mogen zijn en nog eens de spanning te voelen, tintelen in het bloed en de werklust in de handen, zoals vroeger ..

De weinige vissersboten die nog zijn overgebleven, worden goed onderhouden en krijgen regelmatig een smeertje pek.

Nu is het nog beklemmend stil in Woudrichem. De poirters met hun witte haren zitten buiten de Waterpoort en hun lichtblauwe ogen turen over het water, het verpeste water, dat de vissen de dood aan doet.